

Januari 2011

Problematische schulden en overmatige schuldenlast: belangrijkste ontwikkelingen in 2010

Analyse voor het Observatorium van Krediet en Schuldenlast door

Duvivier R. (econoom)

Observatorium van Krediet en Schuldenlast
Place Albert 1er 38
6030 Marchienne-au-Pont
België
T: 071/33.12.59
F: 071/32.25.00

In februari 2010 stelde het Observatorium van Krediet en Schuldenlast een analyse voor over de gegevens uit 2009 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) van de Nationale Bank van België (NBB). Wij stelden vast dat er in de loop van 2009 in België een forse stijging was van het aantal gevallen van problematische schulden en van overmatige schuldenlast. Die vaststellingen waren vooral gebaseerd op de evolutie van de betalingsachterstand bij kredieten en op de statistieken over de procedure van collectieve schuldenregeling.

Deze vaststellingen waren niet verrassend, gelet op de economische conjunctuur in 2009. Op basis van het verslag 2010 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) en van de eerste tekenen van economisch herstel in de loop van vorig jaar, analyseren wij de evolutie van de problematische schulden en van de overmatige schuldenlast.

1°) Analyse van de betalingsachterstand bij krediet aan particulieren: het aantal achterstallen neemt verder toe

De meeste waarnemers die over het fenomeen van problematische schulden berichten, vermelden het **aantal contracten met een betalingsachterstand** dat bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) is geregistreerd. Eind 2010 telde de CKP 526.193 contracten met een betalingsachterstand. In de loop van 2010 nam het aantal contracten met een betalingsachterstand met 2,85 % toe. In 2009 bedroeg dit percentage 3,34 %.

Wij stellen eenzelfde evolutie vast bij het **aantal kredietnemers met een betalingsachterstand**. In de loop van 2010 nam het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand met 2,46 % toe. Op 31 december ging het om 365.374 eenheden. De analyse van de gegevens uit 2009 leert ons dat het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand steeg met 3,64 %.

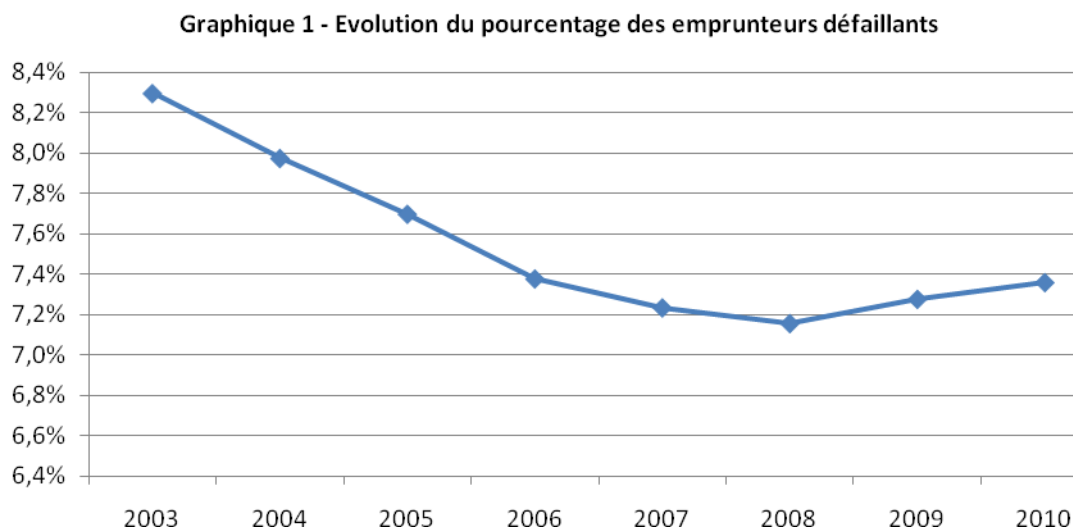
60,1 % van de kredietnemers met een betalingsachterstand die in 2010 bij de Centrale waren geregistreerd, telde slechts één betalingsachterstand. Die kredietnemers kunnen dan ook niet allemaal als mensen met te veel schulden worden beschouwd. Doorgaans neemt het gevaar dat een kredietnemer met een betalingsachterstand verzeild raakt in een situatie van overmatige schuldenlast, toe naarmate het aantal contracten met een betalingsachterstand toeneemt. Daarom is het nuttig om de evolutie van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand te analyseren en hierbij een onderscheid te maken tussen enerzijds kredietnemers geregistreerd met één enkele betalingsachterstand en anderzijds kredietnemers met verschillende betalingsachterstanden.

Tussen 2008 (het jaar waarin de gevolgen van de crisis voor het eerst voelbaar waren) en 2010 neemt het aantal kredietnemers met meer dan één betalingsachterstand duidelijk sneller toe. Tussen 2008 en 2010 stijgt het aantal geregistreerde personen met één enkele betalingsachterstand slechts met 3,29 %, terwijl het aantal kredietnemers met meer dan één betalingsachterstand met 10,8 % toeneemt.

De betalingsproblemen evolueren minder snel of sneller afhankelijk van het soort kredietovereenkomst. Zo zijn er relatief gezien minder problemen met hypothecair krediet dan met consumentenkrediet. Eind 2010 was slechts 1,67 % van alle hypothecaire kredietovereenkomsten geregistreerd met een betalingsachterstand, tegen 8,61 % voor consumentenkredieten. Als wij echter kijken in termen van evolutie stijgt het aantal contracten met een betalingsachterstand duidelijk sneller bij het hypothecair krediet dan bij het consumentenkrediet. In de loop van 2010 nam het aantal kredietovereenkomsten met een betalingsachterstand met 2,75 % toe voor consumentenkrediet en met 4,01 % voor hypothecair krediet. Tussen 2008 en 2010 bedraagt de evolutie respectievelijk 5,92 % voor consumentenkrediet en 10,71 % voor hypothecair krediet.

Betalingsachterstanden voor krediet worden ook geanalyseerd aan de hand van het **percentage kredietnemers met een betalingsachterstand**¹ dat wij beschouwen als de meeste relevante indicator voor de frequentie van gevallen van problematische schulden. Eind 2010 bedroeg dit percentage 7,36 %: van de 100 kredietnemers die in het positieve luik van de Centrale zijn geregistreerd, zijn er ook 7,36 % kredietnemers die met een betalingsachterstand geregistreerd staan.

De onderstaande grafiek toont twee verschillende trends voor de evolutie van het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand tussen 2003 en 2010.

Bron: berekeningen en grafiek OKS op basis van gegevens van de NBB (CKP)

Grafiek 1: Evolutie van het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand

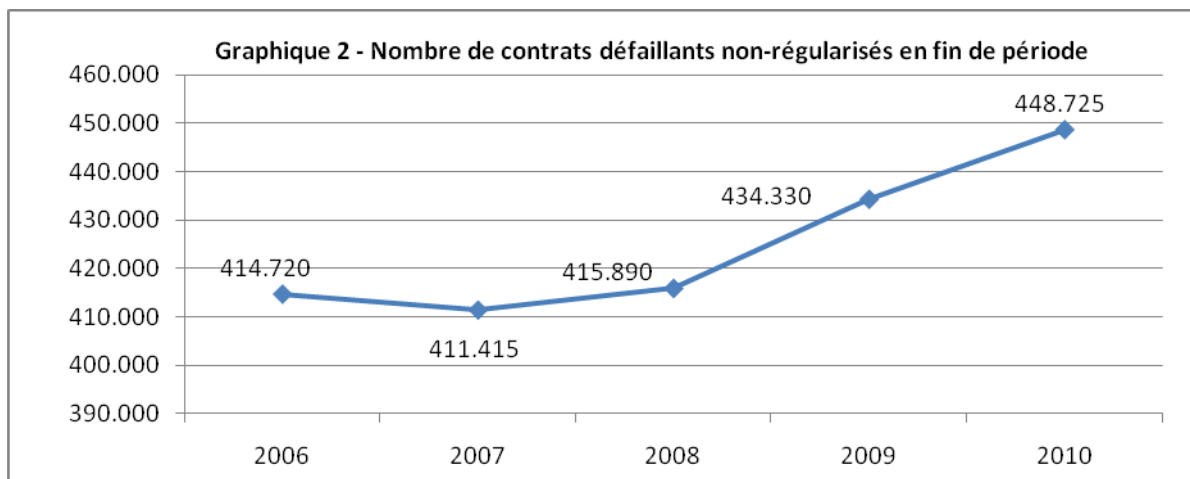
Een eerste trend is dat het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand gestaag afneemt tussen 2003 en 2008. Een tweede trend is dat zich tussen begin 2009 en eind 2010 een trendbreuk voordoet en het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand stijgt van 7,16 % naar 7,36 %. Nadat het aantal gevallen van problematische schulden gedurende vijf opeenvolgende jaren duidelijk afneemt, stellen wij de afgelopen twee jaar vast dat een almaar groter aandeel kredietnemers moeite heeft om hun kredieten terug te betalen.

2°) Almaar meer betalingsachterstanden, maar ook meer problemen om hieraan het hoofd te bieden!

¹ Dit percentage geeft de verhouding weer tussen het aantal kredietnemers met minstens één betalingsachterstand (het negatieve luik) en het totale aantal kredietnemers in de Centrale (het positieve luik).

Twee soorten evoluties die de CKP in 2009 rapporteerde, deden ons besluiten dat kredietnemers met een betalingsachterstand almaar meer moeite hadden om hun financiële situatie het hoofd te bieden². Enerzijds steeg het aantal niet-geregulariseerde betalingsachterstanden tussen 2008 en 2009 met 4,43 %. Anderzijds nam in diezelfde periode de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer met een betalingsachterstand met 12,3 % toe. In januari 2010 beschouwden wij deze evoluties als bijzonder zorgwekkend. Hoe zijn deze statistieken in de loop van 2010 geëvolueerd?

Grafiek 2 toont aan dat het **aantal niet-geregulariseerde betalingsachterstanden** in de loop van 2010 verder is toegenomen. Het aantal niet-geregulariseerde contracten met een betalingsachterstand steeg met 3,31 % in 2010 tegenover 4,43 % in de loop van 2009. De evolutie van deze indicator van problematische schulden blijft dus de slechte richting uitgaan.

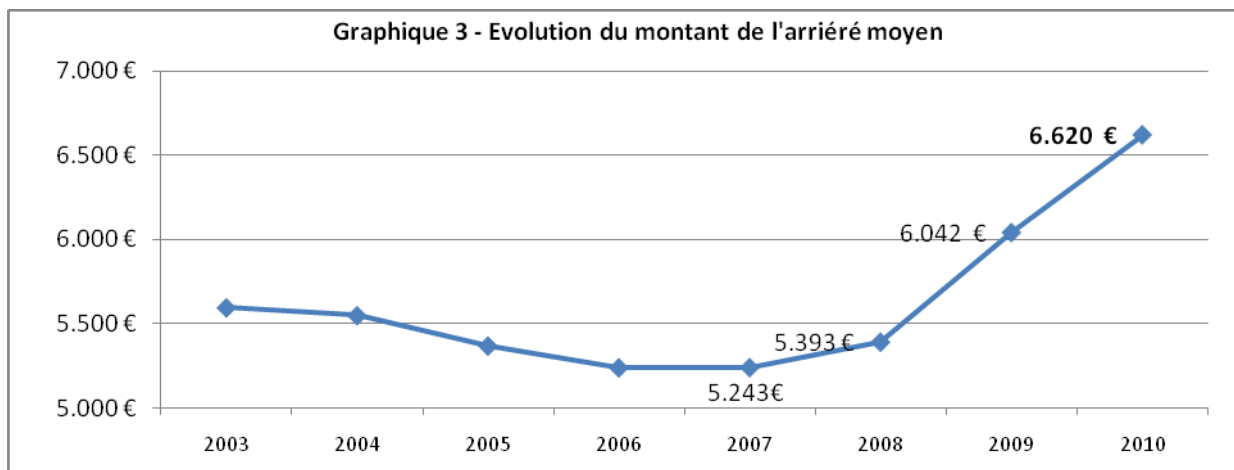

Bron: berekeningen en grafiek OKS op basis van gegevens van de NBB (CKP)

Grafiek 2: Aantal niet-geregulariseerde contracten met een betalingsachterstand op het einde van de periode

De analyse van de evolutie van **de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer met een betalingsachterstand** leidt tot gelijkaardige conclusies. Deze statistiek bekomt u door het bedrag van de onmiddellijk opeisbare sommen (zoals meegedeeld door de kredietverstrekkers) te delen door het aantal kredietnemers met minstens één betalingsachterstand. In de loop van 2009 steeg deze uitstaande schuld met 12,3 % tot 6.042 euro op 31 december 2009. Eind 2010 bedroeg de gemiddelde uitstaande schuld 6.620 euro, een toename van 9,56 % op jaarbasis. De onderstaande grafiek 3 toont aan dat **de uitstaande schuld eind 2010 een zeer hoog niveau heeft bereikt in vergelijking met voor de crisis.**

² Zie in dit verband onze analyse van februari 2010 met als titel 'Wijs het statistisch verslag 2009 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren op een toename van de overmatige schuldenlast?' die u op de website van het Observatorium kunt vinden (rubriek 'Onzes inziens').

Bron: berekeningen en grafiek OKS op basis van gegevens van de NBB (CKP)

Grafiek 3: Evolutie van het bedrag van de gemiddelde uitstaande schuld

Eind 2010 had elke kredietnemer met een betalingsachterstand dus een uitstaande schuld die gemiddeld 6.620 euro bedroeg. Heel wat kredietnemers hebben ook nog andere schulden. Uit de gegevens van de CKP blijkt dat van alle kredietnemers die voor slechts één kredietovereenkomst met een betalingsachterstand geregistreerd staan, 47 % ook geregistreerd staan met andere kredietovereenkomsten die geen betalingsachterstand vertonen. De vervaldagen van de andere schulden moeten in acht worden genomen als de kredietnemer niet beschouwd wil worden als een kredietnemer met een betalingsachterstand voor die andere kredieten. Het bedrag van 6.620 euro is dus het gemiddelde van de onmiddellijk opeisbare schuldenlast die vaak slechts een deel is van de totale schuldenlast van kredietnemers met een betalingsachterstand.

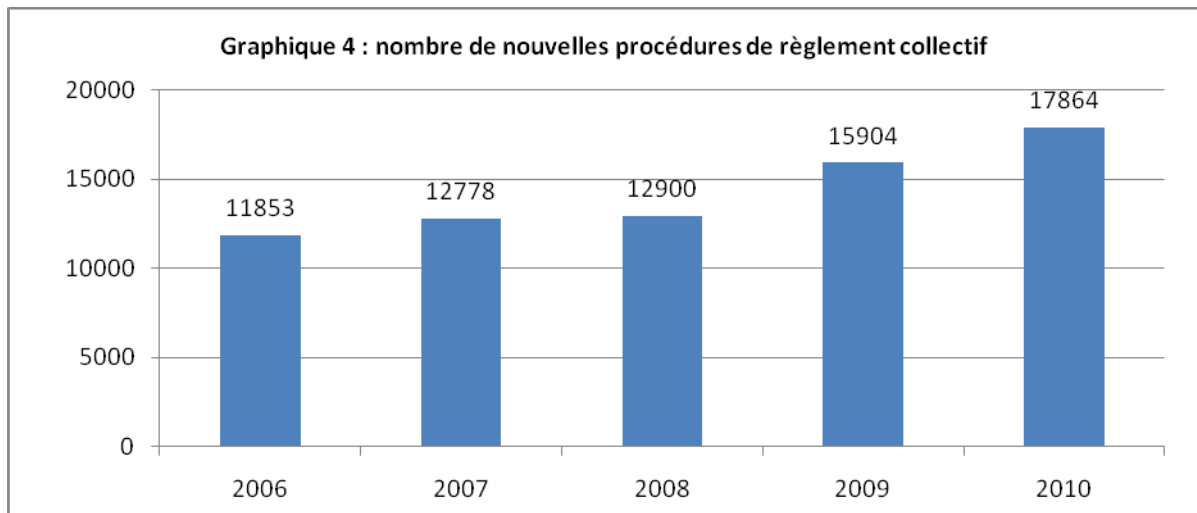
Voor het inschatten van het risico op overmatige schuldenlast zijn deze cijfers veelzeggender dan de toename van het aantal betalingsachterstanden (zie hiervoor). *De heel snelle evolutie van de uitstaande schuld doet ons vermoeden dat betalingsachterstanden wijzen op situaties die grosso modo almaar moeilijker beheersbaar worden voor de kredietnemers.* De vrees bestaat dan ook dat de afgelopen twee jaar 'eenmalige' betalingsachterstanden zijn uitgegroeid tot 'structurele' financiële problemen. Gelet op de definitie van overmatige schuldenlast als een blijvend onvermogen om zijn schulden te betalen, wijzen deze evoluties op een toename van het risico op overmatige schuldenlast.

Wij hebben aangetoond dat het aantal contracten met een betalingsachterstand veel sneller steeg bij hypothecaire kredieten. Wat is de omvang van de uitstaande schuld voor dit type krediet en hoe is die geëvolueerd? Eind 2010 bedroeg de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer met een betalingsachterstand 14.238 euro voor hypothecair krediet en slechts 4.789 euro voor consumentenkrediet. Bovendien steeg de gemiddelde uitstaande schuld tussen 2008 en 2010 met 40,21 % bij hypothecair krediet tegen 14,62 % bij consumentenkrediet. Deze cijfers doen vermoeden dat de financiële problemen relatief

sneller stijgen voor kredietnemers met een betalingsachterstand wat hypothecair krediet betreft.

3°) Gegevens over collectieve schuldenregeling

De evolutie van het **aantal nieuwe CSR-procedures** is een heel goede indicator voor overmatige schuldenlast. Immers, alleen gezinnen die zich echt in een situatie van overmatige schuldenlast bevinden, worden tot de procedure toegelaten. Als men meer teruggrijpt naar de CSR-procedure, wijst dit op grotere financiële problemen voor de gezinnen. De onderstaande grafiek toont aan dat tussen 2008 en 2009 het aantal nieuw toegelaten procedures steeg van 12.900 naar 15.904. In de loop van 2010 werden 17.864 nieuwe procedures toelaatbaar verklaard door de rechters van de arbeidsrechtbanken.

Bron: NBB (CKP)

Grafiek 4: Aantal nieuwe procedures voor collectieve schuldenregeling

Het aantal nieuwe personen dat financiële problemen ondervindt en toegelaten wordt tot collectieve schuldenregeling, is de voorbije twee jaar dus duidelijk toegenomen. In de loop van 2010 steeg het aantal nieuwe CSR-procedures met 12,3 % tegenover 23,3 % in 2009. Deze evoluties wijzen op een toename van de overmatige schuldenlast.

4°) Conclusies en nuancering:

Na deze analyse stellen wij vast dat de indicatoren van problematische schulden en overmatige schuldenlast op basis van gegevens van de CKP dezelfde richting uitgaan als in 2009. Zowel de analyse van betalingsachterstanden (percentage kredietnemers met een betalingsachterstand, aantal niet-geregulariseerde contracten, gemiddelde uitstaande schuld enz.) als die over de evolutie van het aantal nieuwe procedures voor collectieve schuldenregeling doen ons besluiten dat er duidelijke meer gevallen van problematische

schulden en overmatige schuldenlast zijn. Sommige evoluties lijken echter minder uitgesproken te zijn dan diegene die wij in 2009 vaststelden.

Een opvallend feit komt uit de analyse van de cijfers van de Centrale naar voor. De betalingsachterstanden bij hypothecaire kredietovereenkomsten nemen heel wat sneller toe dan die bij consumentenkrediet. Hoewel de gemiddelde uitstaande schuld bij hypothecaire kredieten minder groot is dan bij consumentenkredieten, evolueert die heel wat sneller.

De crisis die onze economie doormaakt, verklaart deze zorgwekkende evoluties natuurlijk. In 2009 was de groei van het BNP uitgesproken negatief: -2,7 %. In de loop van dat jaar steeg de Belgische werkloosheidsgraad van 7 % naar 7,9 % (geharmoniseerd percentage volgens de definitie van Eurostat). Ter vergelijking: de groei van het BNP in de Eurozone bedroeg -4,1 % en de werkloosheidsgraad steeg van 7,5 % naar 9,5 %.

De sterke terugval van de economische conjunctuur kan een verklaring zijn voor de financiële problemen waarmee de gezinnen kampen en voor de toename van het fenomeen van de overmatige schuldenlast. De economische situatie is lichtjes verbeterd in 2010. De beschikbare macro-economische statistieken voor de eerste drie kwartalen toonden een positieve groei (gegevens INR). Bovendien gingen de verschillende prognoses voor 2010 uit van een groei van ongeveer 2 %, maar ook van een werkloosheidsgraad van 8,5 %. Op één oktober 2010 zat het consumentenvertrouwen opnieuw op het niveau van voor de crisis (gegevens NBB).

Er zit dus een echt verschil tussen de economische heropleving die zich in de loop van 2010 lijkt te hebben ingezet en de statistieken van de CKP die nog altijd wijzen op een toename van de overmatige schuldenlast. Het ziet ernaar uit dat de 'economische heropleving' duidelijk sneller op gang komt dan de 'sociale heropleving'. Wij stellen overigens vast dat de werkloosheidsgraad in 2010 nog steeds toeneemt, terwijl andere conjuncturele variabelen wel gunstig evolueren. Bovendien zijn de gevallen van problematische schulden en de nieuwe procedures voor collectieve schuldenregeling die het afgelopen jaar zijn opgedoken, ongetwijfeld in verband te brengen met financiële problemen die van voor 2010 dateren.

Aangezien voor 2011 een grotere economische groei en een verbetering van de situatie op de arbeidsmarkt worden verwacht³, mogen wij hopen op een verbetering van de situatie voor gezinnen op het vlak van problematische schulden en overmatige schuldenlast.

Contact en informatie: Romain Duvivier – Econoom

Verantwoordelijke uitgever: Denis Martens – Directeur

³ Zie in dit verband: Carpentier J.F., Latzer H., Legros G., Scourneau V. en Thiry G., *Perspectives économiques 2011*, Regards Economiques, nr. 84, januari 2011.

Wetenschappelijke coördinatie: Didier Noël